Pseŭdoştiință contemporană

Elise Richter, Der innere Zusammenhang in der Entwicklung der romanischen Sprachen, in 27 Beiheft zur Zeitschrift für romanische Philologie pag. 57—143.

Istoriea limbii trebue făcută nu fragmentar, ci în complexitatea ei, în întregimea ei, aceasta ar fi o istorie pragmatică a limbii. Într-o asemenea istorie pragmatică a limbii diferitele subdivizii de pănă acum, care sint, ori mai bine ar trebui să fie după D-na R. 1 tezaurul cuvintelor, 2 baza articulației, 3 ințelesul cuvintelor, 4 accent, 5 formarea cuvintelor, 6 construcțiea sintactică, 7 funcțiunea, 8 așezarea cuvintelor, trebuesc considerate la un loc, deodată toate. Ar zice cineva că acest lucru nu se poate, pentrucă limba nu-t numai ceva psihic, el și fizic, așa că ea trebue studiată și după metoada stiinților naturale. Aceasta nu-t adevărat, pentrucă mecanic nu se petrece în limbă nimic, ci fenomenele care se petrec inconstient într-însa aŭ căpătat această stare de inconstiență în urma unei nesfirsite deprindert ontogenetice și filogenetice. Dela capul locului toate aceste fapte aŭ fost constiente. La stiințile nafurale aparține numai fiziologiea sunetelor, care studiează posibilitatea fizică a producerit acestora. Producerea de fapt a lor apartine psihologiei sunetelor. Si pentru acela tratatele de fiziologie a sunetelor ar trebui să țină socoteală de această dublă discuție a producerii lor : fiziologiea sunetelor de o parte, psihologiea sunetelor de altă parte.

Observație. I. Subdiviziea istoriei limbii e o necesitate, bazută pe însăe firea limbii. Nu e cevu arbitrar, rezultat din caprițiul cercetătorului. Ea
stă în legătură cu progresul științii. Subdiviziea se observă în toate științile.
O incereare de a zvirii totul la un loc e o întoarecre inapol spre ignoranța
din eare n-a scăpat, relativ, omul decit prin analiză. 2. Faptul că limba sr fi
ceva și fizie, astfel că ar necesita Intrebuințarea metoadelor știinților naturale, n-ar putea fi o piedecă pentru istoriea pragmatică a limbii, în caz
cind aceasta, așa cum o înțelege D-na R., ar fi posibilă, căci, dacă e posibilă
o istorie pragmatică a fenomenelor psibice, pentru ce n-ar fi posibilă și o
istorie pragmatică a fenomenelor fizice? Dar oare aceste vorbe, istorie pragmatică, metoade ale știinților naturale, na sînt o îmbătare cu apă rece? 3. Dacă fenomenele inconștiente din limbă sînt bazate pe deprindere, atunci la începutul limbii toate fenomenele acestea eraŭ conștiente? Mai întilă acest lucru e împosibil de stiut prin propriea observație. Apoi înducțiea,
singurul millor de interestă acestea proprintate din limbă singurul millor de interestă acestea eraŭ conștiente ca apă re-

eă, dacă sint astăzi fenomene inconștiente în limbă, aŭ trebuit să fie și la începutul limbă. Apoi fenomenele inconștiente ale limbăi sint atit de enorm de numeroase față cu cele conștiente și prezintă o atit de coormă regularitate și măestrie (comparabile cu regularitatea și măestriea tuturor fenomenelor inconștiente din restul naturii), înclt nu poți tăgădui o afinitate între ele și fenomenele inconștiente din restul naturii (acelea necontestat inconștiente). Și să admitem că fenomenele limbăi ar fi pur psihice. Dar activitatea psihică este toată conștientă? Elaborarea noțiunilor este conștientă?

Sunetul produs devine limbă numat ciud este prezentă intențiea unei comunicări. Limba e o instituție. Fiindeă limba nu este ceva fizic mecanic, pentru aceta nici nu trebue să ne așteptării să găsim în ea exactitatea matematică din fenomenele fizice. Chiar în privință sunetelor o asemenea exactitate matematică nu trebue să ne așteptăm să găsim. Fenomenele fonetice, ca și cele semantice, pieacă din acetaș izvor, din Psyche. Pentru aceta într-adevăr în fenomenele fonetice se observă întuința analogiei, deoatece o schimbare tatrio articulație se propagă la toate cazurile analoage,

Observație. Va să zică limba e o instituție, o convenție, o legislație. e rezultatul oarecum al unui congres al primilor vorbitori, care s-aŭ hotărit să facă limba, pentrucă aŭ constatat că este ceva trebuitor. Acest lucru s-a mal spus; nibil novi sub sole. Dar oare cum s-aŭ ințeles oamenii între dînşii, dacă nu puteaŭ încă să vorbească? Ori, ca să nu ducem înerul la sbaurd, măcurcă modul de a se exprima al D-nei R. ne indrituește la ncensta, va să zică cel dintiiù inceput de limbă al celui dintiiù vorbitor s-a făcut în urma hotăririi voluntare a acestula de a se servi de sunete pentru a-și face cunoscute cunoștințile. Dar dacă n-ar fi venit lu minte acelaș lucru la mai mulți deodată, oare ce s-ar fi făcut cu voința izolati a primulul încercător de a vorbi? Li-a venit, decl, acelaș lucru în cap la mai mulți? Si se naște atunci introbarea, oare de unde a provenit această conformitate de voință și de mijloace la oamenii din aceiaș comunitate? Această conformitate de voință și de mijloace cra tot un product al voinții? Este oare en product al voinții, al convenției, al instituției faptul că rag vacile tot la un fel si vițeii tot la un fel ?--Si dacă fenomenele fonetice pleucă din l'ayche, este accasta un motiv ca la ele să nu se observe regularitatea si exactitates mutematică din fenomenele fizice? Psyche nu face și ea parte din natură întocmal ca și fenomencle fizice? Este posibilă în general neregularitatea I Nu cumva această neregularitate este numai aparentă, datorită imperfecțiel cu care noi putem analiza fenomenele psihice? Nu cumva această neregularitate este bazată numai pe extraordinar de marea variabilitate a fenomenelor psihice, pe care constiința cea atit de mult lăudată nu o poate stăpini niei măcar atita cit, foarte necomplect de altfel și pe acest din urmă teren, stăpinește fenomenele fizice?-Dacă analogiea (din punct de videre filologic Inteleasă, nu logic) influințează și producerea sunetelor, in feliul acela că o schimbare odată provocată servește ca model pentru schimbările ulterioare (căci așa a Ințeles lucrul probabil D-na R.), constitue aceasta o neregularitate, o abatere dela exactitatea matematică ce stăpineste schimbările din lumea fizică? Dar încă odată, ce-i aceia neregularitate? Se poate in general intelege ce-i aceia o neregularitate?

Deci, fiindcă limba e ceva psihic şi chiar o instituție, apot e nosibilă o istorie pragmatică a limbii. Decit numai o mare deosebire există
între istorie (Geschichtsschreibung) și istoriea limbii (Sprachgeschichtsschreibung), în feliul acela că istoriei pragmatice îi preced analele, pecind analele limbii, faptele limbistice a căror legătură intimă și succesivă
trebue să o constate istoriea limbii, ni sint necomplect și defectuos cunoscute, întrucit limba vorbită este numai fragmentar înregistrată, iar
limba scrisă este toldeauna ceva înapotat și învechit. D-na R. iși propune să cerceteze în sinul limbii latine aparițiea fenomenelor romanice
și să stabilească o legătură cauzălă între aceste fenomene și, întru citva,
o cronologie relativă. Pentru aceasta se vor lua în considerație și minifestările psihice precum și cele psihologice ale limbii, și se vor întrebuința toate mijloacele, și cele psihologicolimbistice, și cele fiziologice, și
cele istorice. Și anume, pentruca reușita să fie sigură, datele mai mult
sau mai puțin teoretice ale cercetărilor psihologicolimbistice și datele
practice ale cercetărilor fiziologice vor îi întrebuințate la istorica limbii.

Observație. Toate acestea sint o înșirare de termeni tehnici care ne fac să întrevidem o mulțime de stiinți pe care D-na R. le posede cu profunditate, se pare (studii psihofizice, studii psihologice-limbistice, studii fiziologice, studii istorice, toate cu privire la istorica limbilor), și care pe noi iștialalți ne fac număi curiosi să le videm utilizate de D-na autoare.

D-na R. întră în materie. Cel dinitia lucru pe care-i cercetează este uşurința cu care se schimbă cele opt părți constitutive ale limbii, fixate de D-sa la începutul studiului D-sale, materii pe care istoriea limbii le-a cercetat pănă acum izotat, dar pe care viitoarea istorie pragmatică a limbii le va cerceta la un loc. Ordinea de uşurință a schimbării este următoarea (începind deia cele care se schimbă mai lesne); 1 cuvintele, 2 baza articulației (adecă articulațiea suneicior afară de accent), 3 înțelesul, 4 accentul (D-na R. înțelege prin accent și începuturile și

sfirsiturile sanetelor [Einsatz, Absatz], apot cantitatea sunetelor), 5 formarea cuvintelor, 6 construcțies sintactică, 7 așezarea cuvintelor.

Observație. D-na R. înțelege prin formarea cuvintelor (Wortbildung) nașterea formelor gramaticale prin izolare. Se pare că D-sa nu deosebește lucrurile de raporturi ori chiar că nu-si dă socoteală de existența acestor din urmă. Pentru D-sa faptul că un cuvint devine cu vremea formă gramaticală înseamnă că cavintul devine "fără înțeles", "inhaltleer", și cado la rangul de "arătător formal al funcțiunli". Fâră înțeles? Cum fără înțeles, dacă arată funcțiunea f Co-și inchipuește D-na R. prin funcțiune ? Să daŭ un exemplu. Volo laudare era la inceput un complex de lucruri (a voi, a lăuda) și de raporturi (abstract, rezultat al unei activități, siguranță, prezent, singular, persoana intiia, obiect drept). Cu incetul insă a perdut ințelesul unui lucru (a voi) și a donă raporturi (prezent, oblect drept) și a căpătat înțelesul unui nou raport (viltor). În această transformare voiu din cuvint a devenit formă gramaticală; de unde avusese și înțelesul de lucru, a perdut acest înțeles, a păstrat o parte din înțelesurile de raportugi și a căpătat un înțeles de raport nou. Dar prin această transformare el n-a devenit gol de înțeles, fără înțeles, inhaltleer.-Dintre formele gramaticale astfel născute prin izolare sufixele derivative și prefixele derivative se schimbă mult mul lesne si ar fi trebuit prin urmare separate de celelalte forme.-Formele sint tacticaintr-un paragraf aparte, și apoi după construcțiea sintactică, în acelaș paragraf cu această din urmă. Prin construcțiea sintactică (die syntaktischen Gebilde, die syntaktische Fügung) D-na R. ințelege izolarea în diferitele ci faze pănă la nașterea formelor. D-sa spune că nu poate separa forma de construcțiea sintactică și pentru aceia n-o discută a parte. Cu toate acestea forma gata este una și izolarea sub diferitele ci faze este alta. Și nu putem pricepe ce ordine cronologică fixează autoarea formei, intrucit pe de o parte o pune inaintea izolăril sub numele de Wortbildung, îar pe de altă parte o pune după izolare, în care caz spune că nu o poate separa de această din urmă.

Care sint cauzele psihologice ale schimbarli? Este lucru lămurit (es ist klar) că acele fapte limbistice care se schimbă mai greŭ incep a se schimba mai degrabă. De pildă așezarea cuvintelor se schimbă cel mai greu: el bine ea începe a se schimba mal degrabă. Pentru ce se schimbă așezarea cuvintelor ? Sint donă feliuri de a vorbi, unul care ține mai puțin socoteală de ascultător, altul care ține mai mult socoteală de ascultător. Cel dintifii este cel latin, german-arhaic, cel de al doilea este cel romanic-modern. Pentru aceia unui German i se pare clară vorbirea romanică, lar unui Neolatin i se pare obscură vorbirea germană. La început omul n-a finut socoteală de ascultător și punea necunoscutul înaintea cunoscutuluj, determinantul înaintea determinatului. Cu încetul însă a ținut socoteală de dinsul. Cind s-a întimplat aceasta, a început să se facă deosebire între vorbirea ocazională, sublectivă, unde nu se ține socoteală de ascultător, și vorbirea uzuală, habitueil, objectivă. În care se ține socoteală de ascultător și în care vorbitorul pleacă totdeauna dela cunoscut la necunoscut, dela determinat la determinant. Să considerăm acum cea mai veche așezare de cuvinte objectivă nouă cunoscută, cea arhaică [sic l]. Principiul aceștet așezări de cuvinte este că se pune întiiŭ determinantul și apoi determinatul. Așezarea ocazională opusă ei nu putea consista în altă ceva decit a pune determinatul înaintea determinantului, și aceasta este tocmai așezarea modernă. Cind va deveni uzuală această din urmă așezare, atunci va deveni ocazională cețalaliă, opusă ei, care va deveni la rindul ci uzuală, și tot așa mai departe.

Observație. Mai întliù nu este clar de fel că schimbarea care se face mai graŭ începe mai degrabă. Aceasta e absurd. Să admitem că ordinea de ușarință a schimbării este acea stabilită de D-na R. La un moment dat, de pildă astăzi, cuvintele dintr-o limbă, în totalitatea lor considerate, sint cele mai nouă fapte limbistice, fiindeă ele s-nu schimbat mai mult, mai răpide; asezarea cuvintelor, din contra, este cel mai vechiù fapt limbistic, pentrucă ca s-a schimbat mai greă, mai încet. Aceasta nu înseamnă însă de fel că cavintele aŭ tuceput să se schimbe mai tirziu, lur așezarea cuvintelor a Inceput să se schimbe mai degrabă! Cind cuvintele din limbile romanice eraŭ față cu cele din limba latină foarte mult schimbate deja, prin imprumuturi din limbi străine și prin derivări analogice, așezarea cuvintelor era încă cea latină. Toemai tirziù a început așezarea modernă, cum o numeste D-na R., să înlocuiască pe cea arhaică, și dupăce această așezare modernă n devenit uzuală, en a rămas așa pănă astăzī, invremece cuvintele nu aŭ încetat de a se tot schimba pănă astăzi. Firește (și aceasta este într-adevăr lămurit, es ist klar) că dacă consideri față cu cuvintele actuale așezarea uctuală, aceasta e mai veche. dur aceasta un inseameă eă asearrea a înce-

put a se schimba mal degrabă!-Dar apol, ce poate să însemneze afirmarea D-nei R., că așezarea arhaică este acea în care nu se tine socoteală de ascultător, acea în care vorbitorul, din panet de vedere subjectiv punindu-se, pane determinantal inaintea determinatalul, necunoscutul inaintea cunoscutulul, și că cu toate acestea această așezare arhalcă este cea obicctivă? Ce poate să însemneze aceasta, că aceias așezare de cavinte, în care vorhitorul neținind socoteală de ascultător pune determinantul înaintea determinatului, este și sublectivă și obiectivă? "Să considerăm cea mai veche asezare de envinte obiectiva noni cunoscută, care se găsește în așa numita așezare de cuvinte arhated,* zice D-na R., Si ce este arhate? "Dacă lu loc de latin si romanie Intrebuințăm expresiile arhaic și modern, apol zicem așa: așezarea de cuvinte modernă ține mai mult socoteală de ascultător dectt așezarea arhaieñ". Dar oblectiv ce-i? "Intr-un timp cu mult anterior oricărei tradiții și a dat întiluș dată socoteală vorbitorul că a vorbi și a asculta sint lucruri care merg mină în mină (în einer ausserordentlich weit hinter aller Ueberlieferung liegenden Zeit ging den Sprechonden der Sinn für das Ineinandergreifen von Sprechen und Hören auf). Aceasta a Insemnat un progres spre objectivarea vorbirij, in care vorbitorul nu se mal exprimă în mod impulsiv, cum il vine lui la socoteală, ci într-o ordine oarecare. Numai cind vorbitorul este în stare să se pună în pozițiea ascultătorului, numai atunci poate el în mod conștient să așeze părțile verbirii sale astfel, încit să se facă priceperea comodă pentru ascultător. Din acest moment incepe contrastul dintre vorbirea ocazională și cea uzuală, contrastul dintre vorbirea sublectivă și vorbirea obiectivă. Căci vorbirea uzuală este acea făcută cu băgure de samă, care pășește dela cunoscut spre cevu noù și necunoscut vorbitorului*. Va să zică așezarea arhaică, cen latină, este și subiectivă și obiectivă? Nu voiă să discut ajel ducă într-adevăr așezarea arhaică este mai subiectivă decit cea modernă, ori dacă asezarea romanică i se pare Germanulul mai clară decit proprieu sa așezare (lucru de care mă Indoese grozav: D-na R. probează prin accastă afirmare multa sa lectură în limbi romanice). En mă țin de susținerile D-nei autoare și întreb cum poate. fi așezarea arhaică și sublectivă și obiectivă totodată?-Trecind la altă ordine de idei, să admitem că D-na R. are dreptate cind susține că în istoriea limbilor se succedează așa numitole așezări arhaice și moderne. Ce motivare psihologică găsește D-sa pentru acest fenomen? Dacă pentru faptul că urmeară o așezare modernă unela arhaice s-ar putea găsi motivul că vorbitorul ține socoteală de ascultător (admițind că într-adevăr așa este), atunci pentru faptul că urmează o așezare arhaică unela moderne ar trebui să se găsească motival că vorbitorul devine din objectiv, cum era, mai subjectiv, din om care tinea socoteală de ascultător devine om care nu tine socoteală de acesta. Aceasta e concluziea logică. În locul el D-na R. stabilește o alta, as putea-o numi capriticasă: față cu o așezare uzuală carecare asezarea ocazională nu poate fi decit o așezare contrarie celei uzuale. "Principiul așezării arhaice a vorbelor și cugetărilor este punerea determinantului înaintea determinatulul. Așezarea ocazională contrarie nu peate fi alta decit aceia în care se pune determinantul după determinat, și, tocmai, acesta este principiul așezării moderne a vorbelor și cugetărilor. Dacă așezarea arhaică a fost cea uzuală, apoi așezarea modernă a fost unica ocazională posibilă". Va să zică omul are propensiea de a vorbi totdeauna altfel decit cum este deprins să vorbească. Aceasta va fi poate adevărat. Dar atunci toată povestirea D-nei R. (de altfel încureată și contrazicătoare) despre vorbire sublectivă și oblectivă, despre vorbire care nu ține socoteală de ascultător și vorbire care ține socoteală de ascultător, trebus să lasă din joc, trebue exclusă. Cela ce spune D-na R. la începutul paragrafului și cela ce spune D-na la sfirșitul paragrafului sint lucruri care se exlud: dacă limba romanică are altă așezare de cuvinte decit limba latiuă, aceasta nu se daterește faptului că s-ar fi prefăcut vorbirea din sublectivă în oblectivă, ci faptului că vorbiril uzuale latine s-a opus o vorbire ocazională centrarie, care cu vremea a devenit și sa uzuală! În rezumat, acest "Psychologischer Exkurs über die Ursachen sprachlicher Veränderung", să mă erte D-na R., p-are într-însul Psyche de fei.

à

Care sint cauzele fiziologice ale schimbarii? Diferitele stări psilite, precum emoție, minie, frică, îndoțală, aŭ efect asupra mișcărilor toracelui, deci asupra curentului expirator. Ce influință are curentul expirator asupra cantității, întensității și înălțimii sunetelor? Cantitatea atlenă nu de inălțime, ci de feliul curentului expirator. Durata articulației atlină de energies muşchilor. Energies muschilor cuprinde buzele, limbs, válul palatului, coardele vocale și este direct proporționelă cu apăsarea curentului expirator asupra trahen. Energiea musculară pentru o vocală este en alt mat mare cu cit articulatica are loc mat sus în gură (proba s-a făcut la bolnavit de paralysis glosso-labio-laryngea, care nu pot pronunța sunetele i, r, l, s, t, d). Între energiea musculară și puterea curentului expirator nu este legătură necesară, așa că numai decif un curent expirator puternic să fie însoții și de o puternică energie muncuiară. Altfel este raportul între puterea curentulul și energiea musculară la vocale și altul la consonante. La vocale curentul atirul de energiea musculară, este cel mai strimt la i, cel mai larg la a cel mai puternic la u: intensitatea curentulut este invers proportionalà cu strimtarea articulației.

Observație. Intru cit energiea musculară pentru o vocală este cu atit mai mare cu cit articuluțiea are loc mai sus în gură, lar intensitatea curentului este invers proporțională cu strimtarea articulației, urmează că la vocale intensitatea curentului este direct proporțională cu energica musculară.

Deci "la vocale raportul între energiea musculară de o parte și tărica și volumul curentului expirator de altă parte este variabil (ein schwankendes)."

Observație. Această concluzie e curionsă, din cele de mai sus nu rezultă că raportul este "ein schwankendes".

La consonante din contra energies musculară atirnă de curent : cu cit e msi puternic curentul, cu atit trebue să fie mai mare energiea musculară, amindoi factorit cresc și scad înpreună, sint cei mai puternici la p, cei mai slabi la g. Deci pentru consonante "se aplică regula următoare: energiea musculară este direct proporționala cu puterea curentului expirator (die Leistungen des Trachealdruckes, der Muskelspannung und des Expirationstromes sind einander gerade proportional)*.

Observație. Prin urmare este acelaș regulă ca la vocale! Atunci ce se face cu susținerea D-nei autoare că altfel este raportul între puterea curentului și energiea musculară la vocale și altul la consonante? Apol propozițiile "la vocale atirnă curentul de energiea musculară", "la consonante atirnă energiea musculară de curent", sint greșite: merg mină în mînă cei doi factori și se întimplă ca unul să provonce pe celălalt, dar nu atirnă regulat unul de altul. Și chiar nicî nu merg mină în mină totdeauna, așa că se poate intimpla să pronunțe cineva un p cu puternică energie musculară și ca slab curent expirator, cu acelas curent expirator ca la b, cum are loc lucrul în limba germană pe unele teritorii.

In ce privește raportul dintre energie și durată, lucrul stă tarăș altiel în vocale decit în consonante: la vocale cu cit energiea e mai mare, cu atit durata e mai scurtă (l e mai scurt decit e); tot astfel în vocale cu cit curentul e mai mare, cu atit durata e mai mai scurtă. Adecă energiea musculară și mărimea curentului stati la vocale în raport invers cu durata. La consonante din contra durata stă în raport drept cu energiea musculară și mărimea curentului, labialele sint mai lungi decit guturalele și explozivele încordate sint mai lungi decit explozivele laxe, luindu-se în considerare numai timpul în care articulațiea se efectu-tază. Iar nu timpul cit articulațiea durează.

Observație. Care timp lusă se în în considerație la vocale? Acel în care articulațiea se efectulază ori acel cit articulațiea durează? Despre aceasta nu spune D-na R, nimic. Namai atunci se poate stabili o deosebire între vocale și consonante din acest punct de videre, al raportului adecă între durată de o parte și energie de altă parte, cind comparațiea se face între momente analoage, cind adecă se consideră timpul în care se efectufază articulațiea la vocale și la consonante, ori timpul cit durează articulațiea la vocale și la consonante. De altfel spusele D-nei R. aŭ mai mult nerul unor afirmații goale, căci vre-o autoritate în materie nu citează preciz. Un lucru este sigur, că cu cit o articulație e mai grea de făcut, cu atit efectuarea el tine mai multă vreme. Acest lucru Il recunoaște și D-na R. ea ceva firese : "mal multă vreme trebue ca să ne facă o Inchidere puternică decit una slabă (es dauert länger bis ein fester Verschluss gebildet ist, als ein loser)." Nu se poate pricepe atunci pentru ce efectuarea articulației lui i, care e mai grea de facut, ar dura mai puțiu timp decit a lui e, care e mai ușoară de făcut. La acestea se mai adaugă următoarele încurcături: D-na R. se pare că înțelege prin consonunte numai explozivele, căci, după ce a vorbit despre consonante, adauge: "Spirantele (die Engelante) prezintă cele mai variate gradații între vocale și consonante". Apol D-na R., măear că a susținut că alt raport există la vocale între durată și energie și altul la consonante, trage concluzien următoare pentru foate sunetele: "durata atirnă, deci, de curentul expirator, iar curentul expirator se măsoară după apăsara lui asupra traheil. Dacă se întărește curentul, se mărește apăsarea asupra trabeil și se scurtează durata articulației." Pentru priceperea aceștei propoziții să se observe ceialaltă—vezi mai sus p. 62 r. 18—, că exergica musculară este direct proportională cu apăsarea curentului expirator asupra traheii.

Fiind aşa, o stare psihică oarecare provoacă un curent expirator oarecare şi acesta provoacă o schimbare în articulație. Două cazuri se pot intimpla: întiin, acțiunea pasivă provocată de curent este contraba-lansată de cea activă, adecă de cea uzuală, pe care vorbitorul o ține în loc în mod conștient (eine bewusste Gegenleistung atler Organe), așa că vorbitorul vorbește mai tare on mai slab declt de obiceiu dar sune-tele rămîn neschimbate; al doilea, acțiunea pasivă pro-ocată de curent

nu este contrabalansată de cea activă conștientă, atunci articulațiea se adaptează puterii curentului, se schimbă, schimbarea apoi cu vremea din ocazională devine uzuată și se moștenește dela o generație la alta.

Observație. Crede D-na R. că întrebuințarea uzuală este ținută în loc, neschimbată, în mod constient? Dacă înțelege D-sa prin această constiință constlința naturil, celei independente de ea, n-am nicio intimpinare de făcut. Dacă însă crede că cul este constient de asemenea procese fizice, apol atunci mă îndoese foarte mult și protestez în numele bunului simț. Și cum că D-na autoare într-adevăr crede că asemenea procese fizice sint nu numal constiente, dar chiar coluntare, se vede din următoarele cuvinte ale D-sale: "Fiecare membru al unci comunități limbistice va întrebuința pentru o explozivă, pe care și-a pus în minte să o pronunțe, față cu un curent expirator oarecare, acel grad de presiune a trabeii presiunea trabeil, Trachealdruck - energie musculară, vezi mai sus p. 62 r. 18], care este de trebuință cu să nu se schimbe sunetul; cind cineva scoate din gură un curent oarecare, se și gindește la energiea musculară pe care trebue să o întrebuințeze ca să nu se schimbe sunetul (Jedes Mitglied einer Sprachgemeinschaft wird zu elnem etwa von ihm beabsiehtigten Verschlusslaut von vornherein in normaler Sprechweise für den Luftstrom einen solchen Trachealdruck verwenden, dass die Organspannung keine von dieser normalen Sprechweise abweichende zu sein braucht; man bedenkt schon die Organspannung, während man den Luftstrom reguliert)."

Rezultă adesea schimbăii identice provocate de diferile înprejurări:

i>e din cauză că curentul e puternic și organele se despart mai
tare, ca să-i dele drumul să lasă.

Observație. Acest lucru n-a fost prevăzut de D-na R. pănă acum, despre așa ceva D-sa n-a vorbit pănă acum. Apoi, conform celor spuse de D-sa, tocmal i se potriveste mai bine cu un curent puternic decit e. De acest motiv fiziologie D-na R. se servește mult pentru a explica schimbările sanetelor, după cum se va videa mal la vale.

i>e din cauză că curentul e slab.

De în mod conștient, prin aceta că la un curent slab se gindește cineva că e mai bine să pronunțe un e care să se audă decît un i care să nu se audă.

Observație. Așa ceva nu e de crezut și face parte din extraordinarele păreri pe care le are D-na R. despre constiința vorbitorului.

e>i din cauza creşterii energiei curentului. Această schimbare se potriveşte apoi cu tonul înalt muzical dela sfirşitul cuvintelor; pentru aceia în limbile, cum era latina preistorică, unde tonul înalt muzical cade la sfirşitul cuvintelor, se explică de ce se prefac e şi o finali în i şi n.

Observație. Despre acest pretins accent muzical latin vezi mai la vale. În ce privește faptul că o s-ar preface în u din cauză că u s-ar potrivi mai bine cu nn ton muzical înalt, D-na R. se Inșeală, deoarece tonul propriu al lui u este mai jos decit acel al lui o. Vezi Scripture în Kritischer Jahresbericht über die Fortschritte der roman. Philologie VII; 36. De altfel lucrul se ponte constata lesne număl cu urechea.

e>i, efect al scăderii intensității curentului, prin aceia că printr-un fel de reacție, cînd scade intensitatea curentului, se încordează mai tare organele articulatoare. Observație. Sigur că în mod conștient, maear că D-na R. nu se pronunță preciz: "eine Herabminderung der Intensităt bewirkt als Gegenleistung eine stărkere Organspannung." Sigur că în mod conștient, pentrucă altfel este imposibil de explicat cum s-ar putea articulațiea lui e, care e mai potrivită cu curentul slab, să se schimbe în articulațiea lui i, care e mai puțin potrivită. Dar această conștiință care lucrează prin reacție este un fel de procedare arbitrară, pe care D-na R. n-a cuprins-o în cercetările D-sale până în acest moment. De acest motiv psihologic D-na autoare se servește mult pentru a explica schimbările sunetelor, dapă cum se va videa mai la vale.

În afară de schimbările în articulații produse prin schimbările în energiea mușchilor și în puterea curentului expirator, mai aŭ loc schimbări produse prin vorbirea șoptită, care schimbări însă, propriu vorbind, se datoresc tot curentului expirator, care altfel are loc la șoaptă decit la vorbirea obișnuită.

Observație. Prin șoaptă (Flüstern) D-na R. înțelege vorbirea afonă, căci spune că la șoaptă coardele vocale sint dezlipite în toată întregimea îor. La șoaptă din contra coardele vocale sint lipite în toată întregimea

lor și curentul expirator tese numat printre cartilajele aritenoide.

Cu ajutorul acestor date psihologice și fiziologice se va încerca acum D-na R. să descrie înșirarea romanizmelor în limba latină. Pentru aceasta vrea înțiii autoarea să răspundă la întrebarea "ce-î limba latină populară? cind încep limbile romanice?" Limba latină populară este limba vorbită, limba ocazională a tuturor claselor sociale; ea a existat în toate timpurile; ea nu este limba numai a claselor de jos și nici nu este mărginită numai la un anumit timp; este o greșală de a considera limba latină populară ca un fel de succesoară a limbii clasice latine, care ar fi început să existe numai în așa numita perioadă postclasică; tot așa e o greșală de a considera ca populară numai limba vorbită, ocazională, a claselor de jos.—Limbile romanice apar atunci cind apar fenomenele romanice; fenomenele romanice apar însă încă în cele mai vechi înscripții. 5—6 secul a. Chr.; aceste fenomene romanice sînt față cu cele latinești ca modern față cu arhaic, ele sînt creațiile nonă ale limbii latine.

Observație. D-na R. observă în cele mai vechi inscripții așezarea romanică a cuvintelor, determinantul după determinat, Duenos med fefaked Numesioi (unde dativul obieet nedrept Numesioi este pus dupd predicat). Acest fapt a și făcut-o pe D-sa să susțină extraordinara teză că lucrurile care se schimbă mai greă, tocmai acelea incep a se schimba mai degrabă, vezi mai sus p. 60. De unde știe însă D-na R. că acea așezare romanică, cu determinantul după determinat, ce se observă deja în inscripții din veacurile 5-6 a. Chr., este o creație noăă față cu așezarea latină, care ar fi mai veche? De unde știe D-na R. că acea așezare romanică n-a fost cumva tocmai cea mai veche, față cu care așezarea latină ar fi o creație noăă?

Ritmul propoziției latine. Raportul dintre pozițiea cuvintelor și ritmu. Dacă se schimbă pozițiea cuvintelor, se schimbă și ritmul. Ce e propozițiea (Satz)? O bucată de vorbire dintre două pauze mai mari, ori că va fi complectă din punct de videre logic, ori că nu va fi. O subdi-

vizie a aceștei bucăți mari, așezată între donă pauze mai mici, e tot propoziție.

Observație. D-na R. înțelege prin propoziție (Satz) perioada, zepiococ, a metricilor și retorilor greci. Negreșit că cuvintele tehnice sînt convenționale și că cineva poate să dea unui cuvint tehnic orice înțeles va găsi de cuviință. Ca toate acestea chipul cam D-sa, în definițiea ce dă propoziției, vorbește de propozițiea principală și de propozițiea subordinată, arată un amestec curios de înțelesurile propozițiel, așa cum de obicelă se înțelege propozițiea, și de înțelesurile perioadel: "Prin propoziție (Satz) înțeleg o vorbire așezată între donă pauze de respirație (Atempausen) mai mari. Unde vorbirea se sfirseste, adecă unde are loc pauza de respirație, se sfirseste si propozitica, fără să se la în considerație dacă vorbirea este complectă după cerintele logicii, ori dacă gindirea totală este exprimată numai în parte. O parte dintr-o asemenea propoziție (der Teilsatz), care se găsește între dona pauze de respirație mici, are valoarea unei propoziții întregi (Vollsatz). Propozițiea secundară (der Nebeusatz) nu este doar dela capul locului decit tot o propoziție întreagă (ist ja ursprünglich ein Vollsatz), care devine subordinată numnî în mod secundar (der erst sekundar în Abhangigkeit gerāt). In propozițiea secundară [adecă subordinată] așezarea cuvintelor este mai conservatoare decit în propozițiea principală (Hauptsatz) și păstrează mal multă vreme tipul vechiă", ??

"Prin ritmu înțeleg alternarea dintre părțile marcate și cele nemarcate ale vorbini, marcatea (scoaterea la iveală, scoalerea în relief. Hervorhebung) poate să aibă loc prin mijlocirea accentului muzicel, ori a puterii curentului expirator, ori a lungirii (cantității)."

Observație. Ritmu bazat numai pe secontul muzical nu există. Această părere stă în legătură cu înțelegerea greșită a accentului, despre care se va vorbi mai la vale. Tot așa nu există ritmu bazat pe lungire (Dehnung): ritmul perioadel grecești, la care s-a gindit D-na R., era bazat pe cantitate combinată cu un accent expirator și muzical independent de accentul cuvîntului.

Sint două feliuri de poziții ale cuvintelor (așezări ale cuvintelor): un felio, în care oricare parte poate fi scoasă la ivesiă prin ritmu, de pildă într-o propoziție germană oricare parte poate fi accentuată; alt ferio, în care nu oricare parte poate fi scoasă la iveală prin ritmu și la cere trebue să intervină o schimbare în pozițiea cuvintelor, după cum cineva vrea să scoată în relief prin ritmu cutare saŭ cutare parte, de ex. propozițiea franceză je ne l'al pas vu trebue să primească formele ce n'est pas moi qui l'ai vu ori ce n'est pas lui que j'ai vu, dacă vrea să accentueze cineva pe je on pe L Pieciad dela aceste considerații, combinate cu faptul că partea cea importantă (das Wichtige) este cea accentuață. D na autoare a cercetat într-o scriere anterioară, pe care n-am celit-o, Ueber die Entwicklung der romanischen Wortstellung aus der lateinischen, Halle, 1903. pag. 46 sqq., pozițiea accentului în propozițiea latină și a constatat că în limba latină accentul era la mijlocul propoziției, pentrucă acolo se găsia partea principală (das Wichtige), adecă determinantele.

Observație. Macarcă n-am cetit lucrarea pomenită n D-nei R., tot însă îmi permit să intimpin că formα determinantului este adesea înșelătoare, decarece foarte de multe ori este discordanță între membrele psihologice şi cele gramaticale ale propoziției, mai ales cind propozițiea latină, ca și

cea germană, putea fi accentuată în oricare parte a ci fără ca să fie necesară o schimbare în pozițiea cuvintelor.

Chestiunea însă a marcării ritmice din propozițiea latină nu va fi complect lămurită decît cînd se va constata natura aceșter marcări. Era ea adecă de natură muzicală, expiratorie, ori cantitativă? La început vorbirea era subřectivă, determinantul se punea înaintea determinatului, adecă ritmui era descendent, natura lui era muzicală.

Observație. Cum că natura lui era muzicală, e o simplă afirmare. Ca probă aduce D-na R. limba greacă, unde accentul ar fi fost muzical. Intrucit însă nu poate exista accent muzical fără ca să fie însoțit de un accent expirator, căci nu pot exista numere de vibrații în unitatea de timp (accent muzical) fără ca acele vibrații să nibă și o amplitudine oarecare (accent expirator), chiar in limba greacă, oricit de muzical ar fi fost accentul, acel accent era numal decit in acelas vreme și un accent expirator. Faptul că ritmul perioadel grecești nu ținea socoteală de accentul cuvintulul nu este o probă că acest accent ar fi fost muzical prin excelență, că adecă tonul silabel accentuate ar fi fost foarte înalt față cu tonul silabelor neaccentuate (orl foarte jos, căci a fi un ton foarte jos față cu altele e tot atit de bătător la ureche, ba chiar mui bătător, ci este o probă că accentul expirator al cuvintului era puțin remarcabil. Iar probele care se aduc că în cutare timp ritmul grecese a început să țiuă socoteală de accentul cuvintulul, de pildă că la Babrios penultima perioadei este totdeauna accentuată cu accentul cuvintului, ori că la Nonnos perioada se termină în oxytona ori paroxytona niclodată în proparoxytona, aceste probe nu arată că necentul expirator ar fi inlocuit pe cel muzical, ci numal că accentul expirator a devenit puternie din slab ce fusese mai inainte. Pentru a proba mai departe că accentul latin era un accent muzical D-na R. recurge la expresiile metaforice ale gramaticilor, care se potrivese inch mal bine cu accentul expirator. decit cu cel muzical. Iaca una din probele D-sale: Varro "scire antem oportet vocem tres habere distantias, longitudinem, altitudinem, crassitadinem". După D-na R. altitudo înseamnă aiel accentul muzical și crassitudo inseamnă accentul expirator. Altitudo însă e o metaforă, propriu nu înseamnă nimic aici, figurat însă se potrivește mai bine cu accentul expirator decit en cel muzical, căel mai multă asămănare este între altitudo și amplitudinea vibrațiilor, care crește dela minimum la maximum în diverse chipuri și se manifestează la auz (căci la gramaticii greci și latini numui despre auz poste fi vorba) printr-o creștere și scădere (tot metafore și acestea) a puteril sunetului, printr-o urcare și coborire (alte metafore) a puterii sunetalui; maī multā asāmānare, zic, este intre altitudo și amplitudinea vibrațiilor decil intre altitudo și numărul de vibrații în unitatea de timp, care se manifestează la auz prin-aicl avem nevoe larăș de metafore, dar urcure si coborire sint din cale afară de figurate! Se zice, negreșit, cind e vorba de numărul vibrațiilor în unitatea de timp, că urc și scobor; dar cind vreafi să vorbese de cresterea și scăderea amplitudinii vibrațiilor, nu zie tot urc si scobor? Se zice, negresit, cind e vorba de un ton cu multe vibratil in unitatea de timp, că e tonul ascufit; dar ciud crește amplitudinea treptat pănă la maximum și apoi scade brusc la minimum, nu se zice cu aceiaș metaforă că accentul e ascuțit? Altitudo în mintea lui Varro foarte probabil (intru nimic mal puțin probabil decit cum vrea D-na R. și cu D-sa toți par-

tizanii accentului muzical) a însemnat cresterea si scăderea accentului expirator. Jar crassitudo a insemnat amplitudinea vibratiilor in general : cum că se ridică sunetul dela minimum la maximum de amplitudine si că scade dela maximum la minimum, aceasta era pentru Varro altitudo: cum că acel sunet e spus mai tare ori mai incet, aceasta era pentru el crassitudo. Cum eă alături cu accentul expirator exista si cel muzical, aceasta se înțelege dela sine, unde este unul este numal decit si celfilalt; si cum că alături cu miscarea expiratorie a observat Varro si pe cea muzicală, aceasta se întelege dela sine. Dar că acea metaforă altitudo ar însemna că accentul latin era un accent slab expirator si foarte remarcabil muzical, aceasta nu se noate admite cu niciun pret. Altă citație, din Martianus Capella, a D-nei R.: "et est accentus seminarium musices, quod omnis modulatio ex fastigiis vocum gravitateque componitur, ideoque accentus quasi adeantus dictus est." Fastigia, gravitas sint ca și înalt, scobor, ascutit, grav, etc. tot metafore care nu insemnează nimic propriu aici, si care se potrivese figural tot atit de bine, ba încă mai bine, cu accentul expirator. Dar se pune mare pret pe accentus, după cum se pune mare pret pe corespondentul său grec (pe care I-aŭ tradus Romanii in limba lor) 20000060a. Cintec! Decl trebue să fie numărul de vibrații! Dar dacă Grecul (căci de Roman, care a tradus pe Gree, nu mai vorbese) ar fi vrut să exprime accentul expirator, nu l-ar fi numit tot cîntec, προσφοία? Faptul că slăbesti și întăresti succesiv și simetric glasul nu-l tot asa cintec ca si acela că urel ori scoberl in gama muzicală? Dar care în poezica greacă, care nu era conlesită (atunei cind era cintată, și poezica greacă era totdeauna cintată) de melodie și armonie ca poezies cintată modernă, nu juca rolul cel mai mare ichus, tripazoia, care era un accent expirator independent de accentul cuvintului? D-na R. a ultat să citoze singurul loc din gramaticii vechi, care nu-i metaforic și exprimă în mod propriu că accentul latinese era un accent expirator. Servius in Donato Keil IV 426; accentus in ea syllaba est quae plus sonat; quam rem deprehendimus si fingimus nos aliquem longe positum clamare; invenimus enim naturali ratione illam syllabam plus sonare quae retinet accentum, atque usque codem nisum vocis ascendere*. E din al patrulea secul Servius si mărturiea lul n-are valoare pentru timpul lui Cicero, dar și Martianus Capella e din seculul al cincilea. Și ca să profit de ocazie, voin adăogi că locul din Vitruvius, la care ține așa de mult Havet, nu probează nici el din punct de videre al accentului muzical absolut nimic. Iată-l, de architectura V, 4, 2 (il laŭ din Ahlberg Studia de accentu latino): "Vox. enim mutationibus cum flectitur alias fit acuta alias gravis duobusque modis movetur, e quibus unus effectus habet continuatos alter distantes. Continuata vox neque in finitionibus consistit neque in ullo loco, efficitque terminationes non apparentes, intervalla autem media apparentia, uti sermone cum dicamus sol, lux, flos, vox. Nunc enim nec unde incipit nec ubi desinit intelligitur, nec quae ex acuta facta est gravis, ex gravi acuta apparet auribus; per distantiam autem e contrario. Namque cum flectitur inmutatione vox, statuit se in aliculus sonitus finitionem, deinde in alterius, et id ultro citro crebre faciendo inconstans apparet sensibus, uti in cantionibus, cum flectentesvocem varietatem facimus modulationis. Itaque intervallis ea cum versatur, et unde initiam fecit et ubi desiit apparet in sonorum patentibus finitionibus: mediana autem latentia intervallis obscurantur". Aceste vorbe

ale lui Vitruvius en le traduc astfel: Cind un cuvint se declină ori se conjugă, primește diferite accente, uneori ascuțite, alte ori grave. Efectul produs la urechea ascultătorului e însă diferit, după cum cuvintul face parte dintro propoziție ori este pronunțat a parte. Cind cuvintul este pronunțat întro propoziție inpreună cu alte cuvinte, nu se observă nici începutul lui, nici sfirșitul lui, nici variabilitatea accentului săă, ci numai accentul în el însus, ca element remarcabil al silabel mijlocii, este perceput. Cind cuvintul, din contra, e pronunțaț izolat și petrecut prin diferite forme flexionare, atunci atențiea e atrasă de începutul și de sfirșitul cuvintului, precum și de variabilitatea accentului dela o formă la alta, cea comparabilă cu melodica muzicantului, lar accentul în el însuș, ca element remarcabil al silabel mijlocii, nu este băgat în samă.

Dar acum, fie că va fi fost accentul latin expirator, fie că va fi fost muzical, despre care accent, adecă despre care silabă accentuată vorbește D-na R.? Se gindește D-sa la silaba accentuată cea cunoscută (cînd penultima este lungă, accentul este pe penultima, etc.) ? În privința aceasta D-sa nu ne lămurește, căci îată ce spune în special pag. 87: În latina clasică toate cele trei chipuri de a marca silabele eraŭ în vigoare, accentul muzical, accentul expirator și cantitatea silabelor, și anume pe o silabă (pe inițială) era accentul expirator, pe alta (pe finală) era accentul muzical, iar între ele undeva era cantitatea. Se petreceau, spune D-na R., în latinește lucrurile ca în franțuzește, unde în anumite înprejurări un cuvînt ca nation are pe na accentul muzical, îar pe tion accentul expirator, asfel că nation formează un grup de două silabe iot una de remarcabile, un fel de spondeŭ format, în cele două silabe ale sale, prin mijloace fiziologice deosebite,

Observație. Mai întiiû de toate nu numul în franceza, ci în toate limbile, unde de obicela este concordantă între accentul muzical si cel expirator, în feliul acela că acolo unde amplitudinea este mal mare există si cea mai mare înălțime a tonului (ori cea mai mică, de pildă în dialectele germane syabe, alsaciane și elvețiane, Bremer Deutsche Phonetik 195, în limba suedezā, Axel Kock Die alt-und neuschwedische Akcentuierung, vezī Revue critique 1902, I pag. 118), se intimplă discordante în anumite înprejurări, astfel că, dacă de obicelă limba cintă mal sus silaba cu accentul emfatic (prin accent emfatic inteleg accental expirator al cuvintulul), in anumite înprejurări cintă mai sus o silabă neaccentuată cu accentul emfatic. Si în rominește, de pildă, unde de obiceiŭ un cuvint ca cameni are silaba oa pronuntată cu mai mare amplitudine de vibratii decit silaba meni și în aceias vreme o aro mai sus cintată decit silaba meni, se intimplă în anumite Inprejurări ca tocmai silaba meni să fie pronunțată cu un ton mal inalt, ba chiar cu mult mai înalt, macarcă cu o amplitudine a vibrațiilor mni mică decit acea a lui oa. In asemenea caz discordanța dintre accentul muzical și cel expirator face serviciu de formă gramaticală și exprimă raporturile numeroase de mod desemnate in chip sumar cu numele de exclamare și întrebare. Com că acest lucru s-a petrecut și în limba latină, este absolut sigur. Dar nu acest lucru voeste să spună D-na R., ci acela că, în afară de exclamare și întrebare, eraŭ în limba latină unul lingă altul întrebuințate, în mod independent unul de altul, accentul expirator pe o sliabă, accentul muzical pe altă silabă, la care se mai adăogea cantitatea pe silabele intermediare. Unde era accentul expirator? Pe initială, spune D-na R. Unde era accentul muzical? Pe finală. Dar accentul cel cunoscut (indiferent de ce natură va fi fost), cel mărginit la penultima, antepenultima și în anumite cazuri la ultima (cînd penultima este lungă, accentul este pe penultima, etc.), acel accent ce fel era? Despre aceasta nu spune D-na autoare nimic, ci legindu-se de un presupus accent anteclasie primitiv latinese, ande inițiala ar fi fost cu accentul expirator, iar finala cu accentul muzical, D-sa începe să ne facă dela pag. S9 înainte istoricul, complect fantastic, al transformărilor pe care le-ar fi suferit accentele anteclasice iatinești, pănă ce aă ajuns în limba latină postelasică să devină accent expirator pe acele silabe, pe care ne spun gramațicii că era accentul latinese (cînd penultima este lungă, accentul este pe penultima, etc.), acel accent latinese despre care partizanii accentului muzical spun că era muzical pe vremea clasicilor și despre care, pentru vremea clasicilor, D-na R. n-are nicio părere. Regret că nu pot fi clar, dar întreaga expunere a D-nei R. este un haos.

Îndată după aceasta face D-na R- în mod arbitrar istoricul accen-

tuării latine.

 La inceputul începutului, în Urlateinisch, fiecare cuvînt avea cileun accent. Ce fel de accent? Muzical? Expiratoriu? Nu se poate

ști ("nu se poate ști ce fel era accentul primitiv").

2. La cuvint (şi anume după cuvînt) se lipeşte un determinant, care cu vremea devine sufix, formă gramaticală. Determinantul primeşte un accent mai puternic, şi anume un accent muzical. Față cu acest accent principal al determinantului accentul cuvintului, despre care D-na R. a spus că nu ştie de ce natură va fi fost, devine accent secundar.

Observație. De unde scoate D-na R. că accentul determinantulul era

un accent muzical? Nu este aceasta o afirmare pe nimic bazată?

3. Prin reactiea vorbirii ocazionale pe de o parte (vezi mai sus p. 61), iar pe de alta prin faptul că aŭ început să se alipească determinantele la începutul cuvintului, s-a pus un accent principal expirator pe prima silabă a cuvîntului, care a devenit accentul principal, față cu care accentul muzical dela sfirșitul cuvîntului a devenit accent secundar.

Observație. Dar accentul cuvîntului, cel fost primar și apoi devenit secundar, ce a mai devenit? A dispărut? Despre accasta nu spune D-na R. nimic. Apoi, dacă determinantul dela sfirșitul cavintulul a primit accent muzical, pentru ce n-a primit accent muzical și determinantul alipit la inceputul cavintului?

4. Accentul muzical dela sfirsitul cuvintului dispare si accentul expirator depe inițială se strămută, absolut fără nicio motivare din partea autoarei, pe silabele neaccentuate dela mijlocul cuvintului, care lusese de altiel odată accentuate cu accentul cel principal dela capul locului, de natură dubioasă, pe care, cum am văzut, D-na R. îl face să dispară în faza 3, sar fără nicio motivare, ba chtar fără nicio pomenire. În această a patra fază ne aflăm pe terenul istoric al limbii latine, asupra căruia ne lăsase puțin mai sus în nedumerire D-na autoare, că nu stiam ce fel de accent avusese limba latină în perioada sa istorică clasică. Cum că în latina preistorică era un accent expirator pe inițială și unul muzical pe finală cunoaște D-na R. din argumentarea lui Havet, Mémoires dela société de linguistique VI, 11 sqq., cu care ocazie mai observă D-sa că acel accent expirator inițial a fost însoțit la început de accentul muzical cel mai jos : "Accentul expirator era pe inceputul cuvintului, care inceput al cuvintului evident (offenbar) avea tonul muzical cel mai jos." Fiindea, însă, continuă D-sa, accentul expirator, cind

nu i se opune un obstaco), provoacă o înălțare a tonului, apoi în mod necesar cu vremea silaba înițială pe lîngă accentul expirator a căpătat și un ton înalt. Apoi mai spune D na R. că en n-am avut dreptate ciud am zis că un cuvint cu accent expirator pe înițială și cu accent muzical spre siirșiiul cuvintului ar fi un monstru, "ein Wortungeheuer", deoarece accentuarea din limbile ungară, cehă, sirbă, probează că poste fi accent expirator pe înițială și accent muzical pe altă silabă din corpul cuvintului.

Observatie. Mal intilu Havet nu spune că era accentul muzical pe finală, ci că cunoscutul accent latin (cind penultima este lungă, accentul este pe penultima, etc.) era un accent muzical, far pe initială era un accent expirator. Al dollea, de unde stie D-na R. el initiala, care avea accentul expirator, era "evident, offenbar", cu tonul cel mai jos? Nu este aceasta o inventie a D-sale? Dacă, după propriea mărturie a D-sale, un accent expirator puternic cere si o mare inaltime a tonului, pentru ce dela capul locului n-a fost initiala lutină, cea puternie accentuată, în nceias vreme cu tonul cel mai inalt? Pentrucă I se opunea accentel muzical al finalci? Dar de unde l-a scornit D-sa pe neest accent muzical al finalel? Nu este doar si el o inventie a D-sale? Al treiles, pentru ce tot vorbeste D-sa de tonul cel mui înuit, care ar sta în legătură cu accentul expirator cel mai puternic? Nu stie D-sa că sînt limbi unde accentul expirator cel mai puternic este însotit de topul cel maï jes (vezi maï sus p. 69)? Pentru ce nu s-ar fi întimplat acest dene urmă lucru în limba latină? Pentrucă nu se potrece în limbile romanice? Dar pentru ce ar ti sămănat limba latină cu limbile romanice din acest punct de videre, ciud din alt punct de videre cu mult maï important se deosebia după D-na R. asa de tare, că avea accent expirator pe inițială cu ton jos și necent muzical inalt pe finală, lar la mijloc cantitate goală fără accent de niclun fei? Al putrulea, cu stiu foarte bine că sint limbi unde silaba cu accentul expirator cel mai puternic are un ton muzical mai jos decit o alta silabă din cuvint, care are un accent expirator mal slab, dar accentul muzical cel mai inalt (vezi mai sus p. 69); si accesta, fireste, în afară de exclamare și întrebare, căci la întrebare și exclamare în tot feliul de limbi se petrece acest lucru. (Nu in toate, vezi Revue critique 1911, I pag. 103). Aceia ce însă nu stiu, este că să existe în vreo limbă un cuvint în care o silabă să aibă accent expirator sadea, fâră accent muzical, lar altă silabă să aïbă accent muzical sadea, fără accent expirator, adocă să existe asa solu de vibrații, că să fie numai amplitudine a undelor vibrătoare fără număr al acestora, orî să fie numai numere de unde vibrătoare fără amplitudine a acestora. Si acest lucru l-a spas Havet, Mémoires de la société de linguistique VI, 11: "On a attribué à une loi d'accentuation archaïque le vocalisme de certains composés comme afficio. Les initiales auraient originairement porté l'accent; dans adfacio l'a atone se serait altéré en i, l'a accontué serait resté intact. Cette prétendue loi d'accentuation est chimérique". Va să zică nu era accent pe inițială în latina arhaică? "Les contemporains de Camille chantaient la note aiguë sur la même syllabé que les contemporains de César, adfácio et non ádfacio. Cette note aiguë n'a eu ancune influence sur le timbre des voyelles, non plus que sur leur syncope dans certaines combinaisons". Va să zică accentul a fost totdeanna acolo unde ni-l spun gramaticii că a fost (și unde-l probenză că a fost limbile remunice care had relatest an efintenial dur era muzgical sadea și n-a avut pentru aceia nicio infinință conservativă asupra silabel unde se găsia, și pentru aceia, pentrucă Romanii depe vremea lui Camil numai cintaŭ pe fa din adfacio, dar nu-l țipaŭ de fel, acest fa s-a putut preface în fi. Oare nu-l'aceasta concluziea pe care trebue să o tragă cineva din vorbele lui Havet? Mai ales eind Havet vorbeste de aiguë, parcă numai tonul cel inalt ar constitui accentul muzical, iar nu și tonul cel jos, care e mai caracteristic incă? Cu toate acestea avea și inițiala ceva. Nu accentul, căel acesta a fost totdeauna acolo unde știm că a fost, ci alteeva: "Se spune că înițialele ar fi avut în limba latină arhaică accentul. Aceasta e o chimeră". Dar ce aveaŭ inițialele? Acestea aveaŭ intensitate sadea, aceasta e alteeva, nu-l'accent. Si apol ulte ce s-a intimplat : "La note aigue a fini par attirer sur elle l'intensité. Amóri est devenu amAvi+. Vezl? De o parte intensitate fără accent, îar de altă parte accent fără intensitate, și apol a atras accentul asupra lui intensitatea. El, ce concluzie ar fi putut trage cineva alta din asemenea discutie decit acela că Havet crede în existența unui cuvint monstruos, Wortungeheuer, în care o silabă să fie țipată fără ca să fie cîntată (ca să vorbim popular), lar alta să fie cintată fără ca să fie tipată ?

D-na R. plecind dela faptul că în latina arhaică era accent expirator pe înițială și accent muzical pe finală, caută să explice după criterille marsus expuse (vezi p. 64) schimbările de sunete din citeva din acele exemple care dela Corssen încoace se aduc necontenit pentru a proba că în limba latină arhaică era altiel de accent decit în cea clasică.

Observație. Acele exemple eă am căutat să le explic prin analogie in Forschungen zur romanischen Philologie, Festgabe für Hermann Suchier, pag. 28 sqq., dar mărturisese că pentru unele din ele explicarea cea mai nimerită este acca dată de D-na R., că adecă determinatul precedut de un determinant in izolaro căpăta un accent secundar față cu cel principal al determinantului, asa că, de pildă, ré fócio a devenit réfacio, apol réficio și in sfirsit, cind izolarea a fost complectă, reficio. Ca probă de chipul cum explică lucrurile D-na R. dali următoarea bucată: "fâceră avea accent expirator pe initială si accent muzical pe finală. Cind facere s-a alipit ca enciitic la re, a plerdut accental depe inițială. De aceia se schimbă articulațiea: réfaceré devine intilu réfaceré si apol réficeré. Pe de o parte starea de sonntă (Flüsterstellung) provoncă pierderen puteril sunetului, căel en cit coardele vecale staŭ mai deschise, cu atit mai puțin ten proveacă; îar pe de altă parte micșorarea întensității are ca consecință o mărire a energiei musculare. Accasta să nu ne mire : este o compensație instinctivă, prin mijlocirca cărela fenomenul în totalitatea lui păstrează suma neschimbată; mieil energii museulare a lui a + puternică intensitate corăspunde energica musculară mai mare a lui e ori i + intensitate mică". Si tot așa continuă D-sa explicațiile mai departe. As mai avea de făcut numai două observații. συμφωνία > symphonia e pe nedropt pus printre exemplele la care s-a păstrat accontul, dar s-a schimbat cantitatea din originalul gree (pag. 93); / se articulează cu limba posterioară, nu cu limba anterioneă (pag. 95).

Dupăce a cercetat efectul accentului expirator depe inițială asupra silabelor neaccentuale următoare, trece D-na R. la accentul muzical depe finală, ca să vadă ce s-a mai intimplat cu dinsul în cursul timpurilor. Acest accent muzical fantastic, care n-a existat niciodată, a avut după D-na R. efecte cu totul altele decit acelea ne care le atribue Havet accentului săn muzical

In vreme ce acest din urmă spune că accentul latinesc, care era muzical, n-a avut nicio putere şi a lăsat silabele accentuate de dinsul să se
schimbe în tot felul. D-na R. spune că accentul muzical depe finală, cită vreme
a fost în inflorire, a împiedecat scurtarea finalei. Îndatăce a început să
piardă din putere, aŭ început și finalele să se scurteze, s-aŭ scurtat și
chiar aŭ căzut. Și ce înseamnă această pierdere de putere? Înseamnă
pierdere de înățime. Din înalt, ascuțit, cu multe vibrații în unitatea de
timp, accentul muzical depe finală a devenit grav, cu puține vibrații
în unitatea de timp. Pe acest ton grav final spune D-na R. că 1-a observat Quinctillanus înst. or. XII, 10, 33, cînd zice că limba latină e mai
urltă decit cea greacă, pentrucă cuvintele latinești totdeauna se termină
într-o silabă gravă ori în două silabe grave.

Observație. Acea gravă, ori acele grave, despre care vorbește Quintiliau, însă eraă silaba ori silabele neaceatuate cu accentul emfatic expirator, silabele țipate mai puțin, în care se terminăă cuvintele latinești, în vreme ce în graca foarte adesea și finalele aveaă accentul expirator emfatic, craă țipate tare (căci și în accentul grecese partea remarcabilă tot accentul expirator o forma). Cum că aceste silabe finale cu accent expirator slab aveaă în aceiaș vreme și un accent muzical, se înțelege dela sine; cum că acest accent muzical al silabelor neaccentuate finale latine era mai jos decit necentul muzical depe silaba accentuată cu accentul emfatic expirator, este probabil; dar nu faptul că silaba finală era cintată mai jos era remarcat de Quintilian, ci faptul că era țipată mai puțin.

Și apor ce s-a întimpiat, dupăce accentul muzical depe finală a dispărut, adecă s-a prelăcut din înalt în grav, din cu mai multe vibrații în cu mai puține vibrații în unitatea de timp? Acel accent, spune D-na R., s-a mutat încet încet pe inițială, care pănă la această mutare fusese tare țipată, dar jos cintată, și care de aici înainte, pelingă că a fost tare țipată a început să fie și sus cintată.

Observație. Nu mai însist degeaba. Constat numal că si în accastă privință D-na R. susține tocmai contrarial de ceia ce susține Havet: în vreme ce H. spune că accentul muzical a atras pe cel expirator, D-na R. spune că accentul expirator a atras pe cel muzical. Pe care să credem? Firește că pe niciunul.

Dupăce a stat o bucată de vreme cuvintul latinesc cu accent expirator pe inițială, cu accent muzical pe finală și cu silabele intermediare neaccentuate, s-a intimplat în sfirșit că silabele neaccentuate intermediare aŭ alras asupra lor accentul depe inițială, și anume această atragere a avut loc din cauza vorbirii ocazionale, care procede totdeauna pe dos decit cum procede vorbirea uzuală (vezi mai sus p. 61). Cind s-a întimplat acest lucru? Pe vremea clasicității încă nu era gata. Pe vremea clasicității se putea accentus și ûrbani a la antica, și urbâni a la moderna. Donă probe aduce D-na R. pentru aceasta: poeziea clasică latină, cu ritmul bazat pe cantilate și pe ictus independent de accentul cuvintului, ar fi fost imposibilă dacă pronunțarea urbani ar fi fost complect fixată, pentrucă cum este cu putință să-și închipulască cineva că în poezie putea poetul să stilcească accentele cuvintelor? Cum s-ar putea închipul o poezie nemțească în care poetul să accentueze Wandlungen? Altă probă crede că vede într-un loc din Cicero de oratore III 45, unde Cicero spune că soacră-sa vorbia altiel decit dinsul.

Observație. Motivul pentru care Grecii să avut ca element ritmie timpurile primare, χρόνοι πρώτοι, și ictus independent de accentul cuvintului, a fost faptul că accentul expirator al lor era slab, lar simțul pentru cantitatea silabelor era puternic. Clasicii latini, care aŭ imitat pe Greci, aŭ putut și ei călea în picloare accentul cuvintului, măcarcă în limba latină accesta era probabil mai puternic decit în limba greacă, pentrucă și limba întină era tot stit de simțitoare pentru cantitatea silabelor. Toate limbile, de pildă limba ungurească, la care cantitatea silabelor este independentă de acent, la feliul acela că să tie silabe accentuate scurte și silabe neaccentuate lungi, cu remarcabilă deoschire între scurte și lungi, sint susceptibile de ritmica greacă antică, fără ca să se nască displăcere mare prin călearea în picioare a accentului expirator.

75

Din cauză că s-a strămutat accentul de pe inițială pe silabele mijlocit aŭ rezultat în acestea schimbări provocate de intensitatea mat mare a curentului: vocalele scurte aŭ devenit mat deschise $(i > e, \ a > o, \ e > e, \ b > o)$, din cauză că organele arliculatoare s-aŭ desfăcut mat tare unele de aitele pentru a da drum larg curentului mat mare de ser ; consonantele explozive afone, care aŭ fost în latinește lenes, aŭ devenit fonice prin faptul că curentul expirator puternic a pus coardele vocale în vibrare, tar pentru a corespunde curentului slab al aerului din gură organele articulatoare bucale aŭ articulat mat slab, cu mat puțină energie. Cu vremea apoi, în urma aceloraș cauze, organele articulatoare bucale aŭ articulat încă și mat slab, s-aŭ desfăcut chiar unele de altele, și explozivele fonice s-aŭ prefăcut în spirante fonice.

Observație. Explicarea este îngenioasă. Din nenorocire întărirea curentului expirator, dacă într-adevăr ea este cauza acestor fenomene, se datorește nu strămutării accentului expirator depe inițială, pentrucă accentul expirator latin a fost acolo unde ni-l spun gramaticil că a fost. Mai observ că nu se poate înțelege ce spune D-na R. despre explozivele palatale afone, care s-ar fi schimbat de a dreptul ca explozivele guturale fonice, adecă s-ar fi prefăcut în spirante: "O spirantă se naște, is ori ¿ ori ; is, părante?

Scurtarea silabelor neaccentuale finale a Inceput în timpuri preistorice (terră, 'amor, amon, ămot) și s-a slîrșii tirziü (-os,-ăs). Decît acest fenomen, zice autoarea, mai degrabă trebue considerat în feliul acela că vocala neaccentuată finală a râms tot lungă, dar s-a deschis, a devenit din încordată laxă. Dacă nu cumva chiar se va fi mai lungit, deoarece vocalele neaccentuate finale aŭ în general tendința de a se lungi atunci cind energiea articulației scade

Observație. D-na R. atribue, deci, fenomenul transformării silnbolor finale la dofiă cauze, la pierderea accentului muzical (vezi mai sus p. 73) și la strămutarea accentului expirator de pe inițială pe silabele de la mijloc, adecă la dofiă cauze (nu numai la una) care n-aŭ existat.

D-na R. cercetează apoi diferitele soturi de accente expiratorii latine, luind datele gramaticilor nu ca traduceri după grecește (ceia ce probabil aŭ fost), ci ca niște reflexe ale realității.

Observație. Cu această ocazie face diferite observații fiziologice, care nu sint totdeauna potrivite. De pildă, fiindcă gramaticul spune că mŵsă nu se poate pronunța cu accent ascuțit, D-na R. găsește o necesitate fiziologică : în ndevăr, zice D-sa, vocala lungă și încordată (mili) cere un fel de curent care face imposibilă pronunțarea cu accent ascuțit. Totuș imediat după aceasta D-sa vorbește despre accentul ascuțit pe silaba lungă într-un cuvînt ca mitsû (ablativ), pe care-l explică prin aceia că s-ar întinde accentul și asupra silabel următoare. În realitate pronunțarea milisă cu accent grav orī circonflex pe prima silabā nu este necesarā, pronunţarea milsā cu accent ascuțit pe prima silabă există foarte des. In limba romînă țin cazul cind nu voim să dăm accentulul rolul de formă gramaticală pentru a exprima intrebarea și exclamarea) silabele accentuate, care sint lungi față cu cele neaecentuate, aŭ totdeauna accentul ascuțit, macarcă sint lungi și macarcă sint urmate de silabe neaccentuate scurte, de pildă la cuvintul mêrê.-D-na R. spune că în silnbele închise ca sonanta lungă accentul era ascuțit, cind silaba următoare era scurtă : scrăptus ar fi avut pe i accent ascuțit. De unde stie D-sa acest lucra? Analogica cu limba greacă (πράγμα, πράξις, μεμνήσθας, κεκτήσθαι) trebula să o împiedece dela această părere, cu atit maï mult en, dacă gramaticii latini, care copiează pe cei greci, ar da asemenea semu de independență în păreri, că să susțină pentru limba lor un lucru ca neesta, care nu se găsește în limba greacă, ar fi ceva foarte curies.—Nu este de admis că în cuvintul spaniol vuelvo silaba a dona este leo și că-mai ales-această despărțire de silabe s-a făcut prin analogie. In general la aceste feuomene de alunecări de sunete D-na R. atribue unalegiei roluri imposibile: accentul expirator pe inițială, de pildă, ar fi avut loc la inceput numal la unele cuvinte si apoi s-ar fi lățit prin analogie la toate envintele; și altele de acest fel.

Incidental, în mijlocul unor asemenea discuții despre forma accentului, D-na R. vorbește despre efectul pe care l-a avut accentul expirator asupra vocalelor scurte urmate de o consonantă simplă: acestea anume s-aŭ lungit, de pildă mōdō a devenit cu vremea mōdō, apoi mōdō. Tot incidental spune D-na R. pag. 115 că accentuarea cu circonflex este o condiție pentru diftongare și trimete la Goidanich L'origine e le forme della dittongazione romanza.

Observație. Goidanich susține însă că originea diftongăril romanice se găsește într-o presupusă de el accentuare cu doŭă virfuri a vocalelor accentuate latinești. Accente cu doŭă (și cu trel și cu mai multe) virfuri se găsesc în toate limbile, mai ales în exlamări și întrebări. Decit numai, dacă te gindești bine la ce-l aceia accentul cu doŭă virfuri, apoi el e de asa natură că mai degrabă ar provoca dieresa, îar nu diftongarea.

Accentul expirator, care a provocat lungirea vocalei scurte (mödö—mödö—mödö, vezi mai sus), a provocat din contra scurtarea vocalei lungi. Si anume, cind vocala lungă a fost urmată de o singură consonaniă, s-a scurtat vocala și s-a lungit consonanta (cappa, Juppiter, muccus); acolo unde vocala lungă a fost urmată de consonantă lungă, s-a scurtat ori vocala ori consonanta (stella—ori stella ori stella); acolo unde vocala lungă a fost urmată de un grup de consonante, s-a scurtat vocala (scriptus—scritto). Pecind se întimpla fenomenul din urmă, vocala scurtă veche se deschisese deja, așa că dictus devenise deja detto, iar scriptus n-a mai putut deveni scretto. Aceste fenomene aŭ fost însoțite de o schimbare în constituțiea silabelor: scri-ptus a devenit scrip-tus. Lungirea vocalelor scurte din silabele deschise și scurtarea vocalelor lungi din silabele închise este ultima consecintă a victorial accentului expirator.

Observație. Dar categoriea scartării vocalelor lungi în silabe deschise, tipul elipa—căppa, unde rămine? Apoi asupra chipului cum se despărțiaŭ silabele în cuvintul scriptus D-sa are păreri contradictorii. La pag. 114 D-sa spune că scriptus era un cuvint "mit gedeckter Akzentsilbe" (vezi mai sus p. 75), îar aiel, pag. 116, D-sa spune că scri în scriptus era o silabă deschisă. Dacă trebue să credem pe gramaticii latini, scri în scriptus era o silabă deschisă.

Cam în al pairulea secol după Chr. se stabilește definitiv accentul expirator pe penultima și pe antepenultima, dar accentul expirator inițial continuă încă de a exista ca accent secundar, ceia ce a făcut că în limbile romanice inițiala altiel se dezvoltă decît celelație silabe.

Observație. În realitate în limba latină înițiala avea un accent expirator secundar, care n-are întru nimic a face cu presupusul accent expirator principal de pe înițială al D-nei R... Și tot astfel unele limbi romanice aŭ pe inițială un accent expirator secundar, pe care de alifel ar fi hazardat să-l considere cineva ca descendentul accentului secundar depe inițială latinese.

Evoluțiea fenomenelor discutate pănă acum s-a sfirșit în al VI-lea secul. În ai VI-lea secul însă sînt semne neindoroase de existența deja a limbilor romanice ca limbil deosebite. Separarea limbilor romanice a început deci înainte de sfirșiiul evoluției. Dezvoltarea fenomenelor discutate, adecă a stăpinirii accentului expirator în ritmu ascendent-descendent și a schimbărilor sunetelor provocate de acel accent, n-a avut loc cu acelaș consecvență pretutindent: mai slab în Italia de mijloc și în Sardinia; mai puternic în Galia, Reția, Italia de nord; mijlocia în Iberia și Romînia. Limba dalmată are o poziție cu totul a parte. Ritmul ascendent-descendent latin s-a prefăcut în ritmu ascendent în limbile romanice. În limba franceză începe să apară ocazional ritmul descendent.

La sfirşit D-na R. vorbeşte de schimbările provocate la limbile ro-

manice in articulation sunctelor prin curentul expirator.

D-na R, atribue faptului că curentul expirator este puternic pe silaba accentuată și relativ slab pe silabele neaccentuate următoarele fenomene: 1. Diftongarea vocalei din silaba accentuată. 2. Lungirea consonantelor. 3. Căderea sunetelor. 4. Scăderea plenitudinii. 5. Schimbarca consonantelor în feliul acela că exploziva afonă devine fonică și fonica se preface apor în spiraută și vocală; cu cit accentul e mai puternic, cu atilt consonanta are tendința mai mare de a se asimila vocalei precedente, -D-sa atribue faptului că curentul expirator este slab pe silaba accentuată, astfel încit il rămine oarecare patere și pentru silabele neaccentuate, următoarele fenomene: 1. Lungirea cuvintului la sfirsit, de pildă între altele romîneștile sase, mlere, flere. 2. Fenomene de sandhi. 3. Fenomene de asimilație și disimilație la vocale. 4. Asimilarea consonantelor dintr-un grup între ele.-Pe lungirea vocalei din silaba accentuată, combinată cu faptul că curentul continuă de a circula între doăă silabe (deci silabe de plenitudine) bazează D-na R. nașterea sunctului de legămint (Gleitlaut) între vocale și între consonante.-În special fenomenele de cădere a sunetelor, provocate de puterea mare a curentului din silaba accentuată, și fenomenele de sandhi, provocate de lipsa de putere a curentului în silaba accentuată, alternează și nu sînt niciodată conter

Observație. Diftongarea în antepenultima, care se găsește în limbl. ce se deosebese din punct de videre al diftongării penultimel, o consideră D-na R. ca un fenomen a parte, care nu provine din puterea curentului. D-sa nu ni spune insă nimic asupra cauzei care va fi provocat acea diftongare a antepenultimei. Este greŭ de admis însă că fenomene atit de analoage să fi provenind din donă cauze deosebite.-sase, miere, fiere nu sint fenomene de Lautwandel, ei de analogie.-Cind vorbeste de scăderea plenitudinii vocaielor, pe care o pune pe socoteala puterii eurentului expirator, in sensul acela că, cu cit accentul expirator e mai puternie, cu atit creșterea plenitudinii în silabele neaccentuate precedente și următoare este mai puțin posibilă. D-na R. nu spune nimic despre explicarea fiziologică oripsihologică a fenomenului. Probabil D-sa se pune aici din punctul de videre expus mai sus p. 64, ca, atunci cind curentul slabeste, se intimpla o reacție din partea energiei musculare, astfel că creste energiea cu cit scade puterea curentului, și că, de pildă, dacă din cauza puternicului curent depe silaba accentuată rămine numal puțină putere pentru curentul care articulează un e în silaba neaccentuată, energiea museulară cu care se articula acel e se mărește prin reacție, pontru a se stabill echilibral, și e se prefacein i.- Dacă este adevărat că fenoenele însirate mai sus atirnă de puterea mare, respectiv mică, a curentului din silaba accentuată, apol rezultă că dintre limbile romanice limba franceză este accia care are în silaba accentuată cel mal puternic accent expirator față cu silabele neaccentuate, că adecă în această limbă este cea mal mare deosebire dintre forța mare a curentului din silaba accentuată și forța mică a curentului din silabele neaccentuate, și că această limbă este dintre limbile romanice aceia în care individualitatea cavintelor este mai mare, in care in cursul vorbiril vorbitorul işi dă mai bine socoteală de existența fiecărul cuvint a parte. Si aicl D-na R, se deosebeste complect de acela ce sustine Havet asupra chestiel, Mémoires de la société de linguistique VI, 14: "Le grec abondait en brêves et se parlait avec volubilité; l'accent n'y renseignait guère sur la séparation des mots, jes syllabes initiales n'y étaient pas en relief. Une phrase grecque, dans la conversation au moins, devait ressembler à un mot unique, long, souple et léger comme un fil, varié et multicolore grâce à la mélodie des syllabes aiguës, mais non articulé ni morcelé par le rythme des syllabes intenses. Une phrase latine, avec ses longues pesantes, avec ses initiales méthodiquement marquées, avec ses aiguës toujours pénultièmes ou antépénultièmes, était moins un fil ténu qu'un chapelet à gros grains, formé de masses un peu lourdes, ni trop petites ni trop grandes, uniformes, équilibrées, distinctes et disjointes. Peut-être pourrait-on, dans quelque mesure, comparer cette différence des deux langues anciennes à celle du français et de l'aliemand. Nous autres, Parisiens, nous dévidons dix ou quinze syllabes d'un trait, un Allemend n'en dit pas quatre sans marquer une pause et compter en quelque sorte chaque mot qui passe. Aussi un mot allemand est une véritable unité linguistique; chez nous il n'y a de mots que dans l'écriture, et notre langage parlé a pour unité du premier degré la phrase ou l'incise". Pe care să credem? Vorbe, vorbe! Lucrurile acestea, dacă le privesti din punct de videre al feliului curentului, nu se pot hotări cu urechea ci prin înregistrarea me canică a aparatelor fizicianului. Iar dacă le priveșt; din punct de videre al cauxel schimbărilor, apol pot primi explicări contra -

rli. Dacă ar vrea cineva, din spirit de contradicție, să explice fenomenele de supt acest paragraf tocmal pe dos de cum le explică D-na R., ar reuși într-o clipeală. Eŭ volŭ pomeni un singur fapt. D-sa pune nașterea sanctulul de legămînt pe socoteala curentului expirator puternic, care pe deasupra ar mai circula și fără întrerupere între doŭā silube, prefăcindu-le pe acestea în silube de plenitudine. Eŭ zie din contra : cauza pentru care s-a măscut sunetul de legămint a fost tocmai slăbiciunea curentului. Căci-și mă pun acum din punct de videre al criteriilor de explicare ale D-nei R .atunci cind curentul este siab, se naște o reacție din partea energiei articulației, și într-un cuvint ca gendre de ex. n este cu atita energie articulat, încit limba persistă a rămine lipită de alveole chiar după ce s-aŭ astupat borteie nasulul prin vălul palatului, și se naște atunci un d între n și r. Oriși acum nu mă mal pun din punct de videre al criteriilor de explicare ale D-nel R .- curentul e slab în silaba accentuată, alături cu accastă alăbiciune a carentulul există și o indolență în mișcarea organelor articulatorii bucale: în loc să treacă organele răpede și sincronic dela o articulație la alta, așa că odată cu astuparea bortelor nasulni prin vălul pulatului să albă loc și desfacerea limbli de alveole și punerea ei în pozițiea lui r, ele trec mai încet și mai incoherent, așa că în vreme ce vălul palatului pregătise deja articulațiea trebuitoare pentru r, limba n-a pregătit încă această articulație. Chestie de indolență! Cine ar putea să-mi facă vreo întimpinare?

*

In rezumnt lucrarea D-nei R. probează că nimic nu-l mai gren în lumea aceasta decit să explice cineva lucrurile. D-na R. a invățat o mulțime, a cetit o mulțime de cărță. La sfirșitul elaboratului săn, dapăce de altfel în notele dia josul paginilor ne trimisese la tot feliul de autori, face chiar noțița că trebue să renunțe diu lipsă de spațiu la inșirarea bibliografiei; "Vom Abdruck der überaus umfangreichen Bibliographie sche ich aus Platzmangel auf". Și cu toate acestea n-a reușit să explice nimic. Felix qui potuit rerum cognoscere causas!

A. Philippide